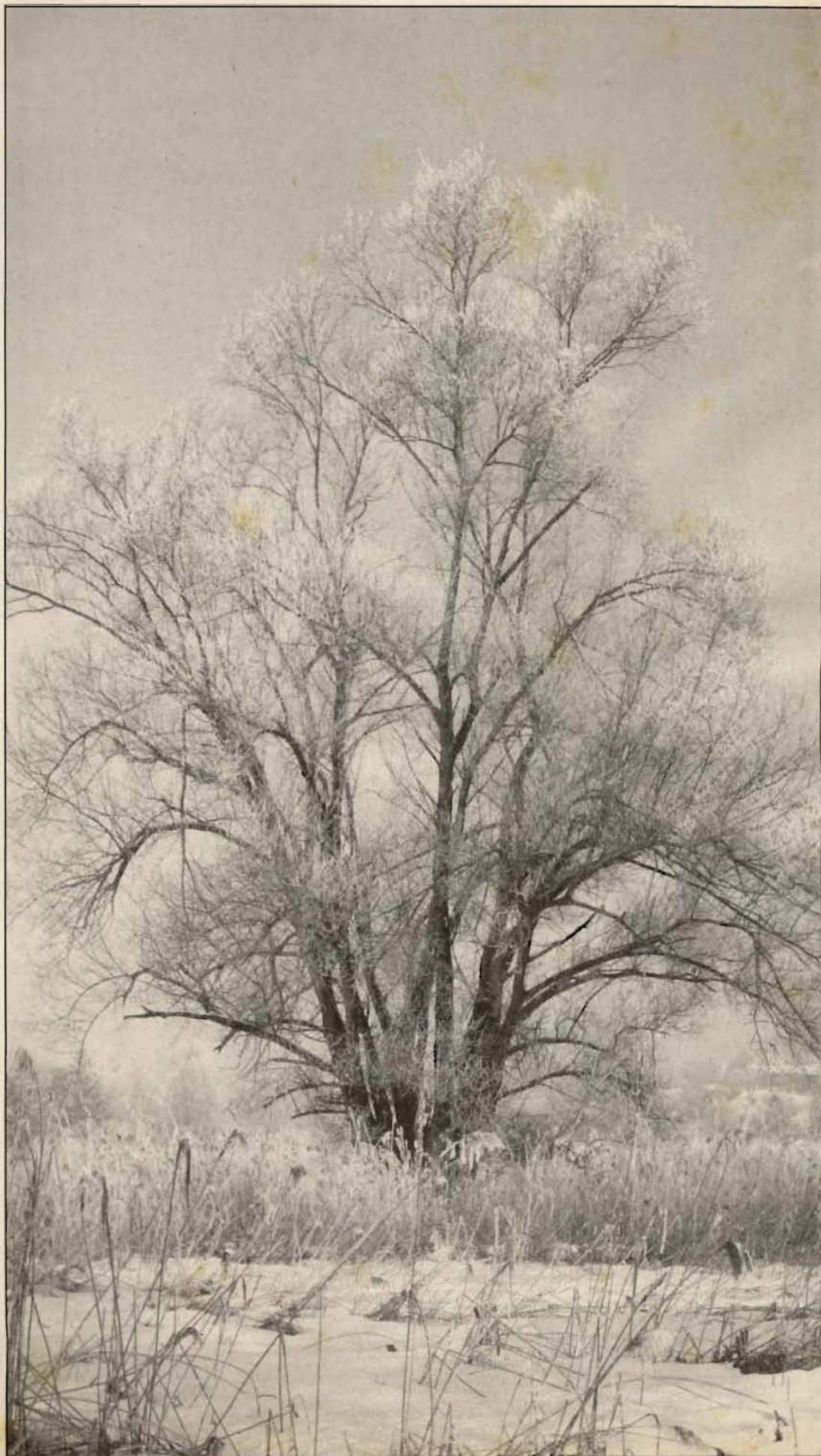

bomen nieuws

6

november/december 1989

Een uitgave van de
bomenstichting

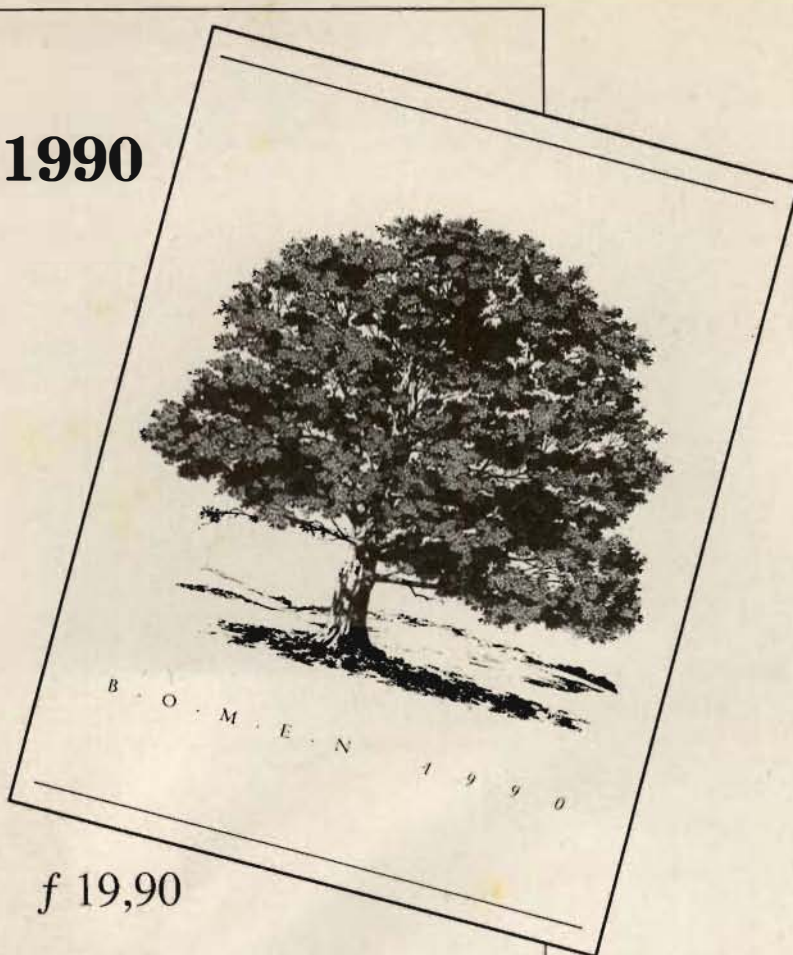
Bestel nu Bomenkalender 1990

Het computerbedrijf Bull geeft dit jaar een schitterende kalender uit, met daarop twaalf zwart/wit tekeningen van bomen. De tekeningen zijn eerder dit jaar gebruikt voor de advertentie-campagne van Bull en zijn elk voorzien van een kort gedichtje van bekende dichters zoals Guido Gezelle, Han Hoekstra en Willem de Mérode.

Donateurs van de Bomenstichting kunnen voor f 19,90 in het bezit komen van deze kalender. De opbrengst komt geheel ten goede aan de Bomenstichting.

U kunt de kalender (formaat 41x56 cm) bestellen door f 19,90 (incl. verzendkosten) over te maken op giro 2108755 t.n.v. de Bomenstichting te Utrecht onder vermelding van 'kalender'.

(de aanbieding geldt zolang de voorraad strekt)

f 19,90

Adverteren
in het

bomen **nieuws**

Vraag vrijblijvend het tarievenoverzicht bij de Bomenstichting, 030 - 33 13 28

De Halmen 10
7383 BG Voorst
Telefoon 05758 - 1588

VAN DAM
BOOMVERZORGING

SNOEIEN MET HOOGWERKER OF KLIMTECHNIEK /
BOOMCHIRURGIE/GROEI-TOORNISSEN/AFBOUW- EN
VELLING VAN BOMEN/ADVIES EN INVENTARISATIE

STADSBOMEN VAN ACER TOT ZELKOVA IR. T.J.M. JANSON

Geheel herziene derde druk aangevuld met:

- winterkenmerken
- zuurtegraad tolerantie
- overzicht drachtbomen

Uitgave: Bomenstichting en Praktijkschool-Arnhem
286 bladzijden, zwart/wit foto's en tekeningen
ISBN 90 7040504 0

prijs: f 29,- (exclusief f 6,- verzendkosten)

Te bestellen bij de Bomenstichting door f 35,- over te maken op giro 2108755 t.n.v. Bomenstichting, Utrecht o.v.v. Stadsbomen van A-Z

Computerbedrijf Bull opent nieuw kantoorgebouw

Bomenstichting deelt mee in de feestvreugde

Twee alpinisten beklommen het nieuwe kantoor van Bull. Het hoogste gebouw van Amsterdam Zuidoost. foto: fotobureau Dick Vader

Alpinisten, vidi-walls, ballet, VIP's... kortom: een 'sound and vision-spektakel' van formaat.

Maandagmorgen 11 september opende Bull Nederland N.V. - een van oorsprong Frans computerbedrijf - haar nieuwe kantoorgebouw in Amsterdam. 'Het hoogste gebouw van Amsterdam-Zuidoost', aldus een trotse heer Dirkse, Directeur Externe Betrekkingen van Bull. Om het 'hoge' te onderstrepen beklommen twee alpinisten het gebouw en plantten, als officiële openingsdaad, enkele vlaggen op het dak.

Bull heeft 'iets' met bomen. Niet alleen heeft het bedrijf een boom in haar logo, maar ook wordt

voor iedere order een boom geplant in Niger volgens het principe 'one order one tree'. In verband met de opening had Bull haar relaties gevraagd geen cadeautjes en bloemen te sturen, maar een bedrag over te maken op het rekeningnummer van de Bomenstichting. Bull zegde toe, het bedrag dat hiermee binnenkwam te zullen verdubbelen. In totaal gaven Bull's relaties f 16.400,-. Na verdubbeling betekent dit, dat de Bomenstichting f 32.800,- op haar rekening kan bijschrijven. Op 14 december overhandigt Bull de cheque aan de Bomenstichting.

Een prima initiatief van Bull, waar we uiteraard erg blij mee zijn. De Bomenstichting wenst het bedrijf in de toekomst veel succes en een plezierig verblijf in het nieuwe pand toe.

In dit nummer. . .

Computerbedrijf Bull opent nieuw kantoorgebouw	107
Najaarsexcursie in Utrecht	108
350-jarig bestaan Botanische Tuinen Utrecht	108
I.D.S. Conservation Award voor Von Gimborn Arboretum	109
Vroege Vogelbos voltooid	110
De bomen van natuurpark Hassinkbos	110
De Paus knielt	112
De lindeboom in Nederland	115
De Afrikaanse Tulpenboom	118
een exotische schoonheid	118
Ervaringen van een kontaktpersoon (3)	118
Bomenfietsroute groot succes!	120
Boomvarens zijn geen bomen	120
Boekbesprekingen	121

Rotterdamers in Amsterdam

Het Rotterdamse cateringbedrijf Van Hecke opende op 8 september j.l. een nieuw regio-kantoor in Amsterdam. Bij die gelegenheid schonk het bedrijf 1000 bomen aan de gemeente Amsterdam, bestemd voor het nieuw aan te leggen Geuzenbos en werd donateur van de Bomenstichting voor een jaarlijks bedrag van f 1.500,-.

Van Hecke - beheerder van meer dan 500 bedrijfsrestaurants - maakte tevens bekend, de Bomenstichting in de toekomst actief te willen steunen. Het bedrijf denkt hierbij aan de promotie van de Bomenstichting in haar bedrijfsrestaurants.

W.E.M.

Najaarsexcursie in Utrecht Herfstige singels wel èrg herfstig

foto. Wim Meijers

De belangstelling voor de najaarsexcursie in Utrecht was bijzonder groot. Tientallen donateurs moesten worden teleurgesteld; de capaciteit van de besproken zaalruimte en de beschikbare rondleiders lieten maximaal honderd deelnemers toe.

Deze honderd gelukkigen konden 's morgens onder andere luisteren naar een interessante lezing van Bert Maes, bioloog en 'kenner van Utrecht'. Met behulp van dia's liet hij diverse aspecten van de stadsbomen in Utrecht de revue passeren.

Na de lunch in het sfeervolle stadskasteel Oudaen aan de Oude Gracht volgde een tocht langs de Utrechtse grachten en singels. Het stevige herfstweer zorgde daarbij voor een typische najaars sfeer.

350-jarig bestaan Botanische Tuinen Utrecht

Dit jaar bestonden de Botanische tuinen van de Rijksuniversiteit Utrecht 350 jaar. Ter gelegenheid daarvan werd de afgelopen maanden een groot aantal activiteiten georganiseerd. Dit had onder andere tot doel, gebruikers en mogelijke gebruikers van de tuinen een kijkje te laten nemen achter de schermen.

De botanische tuinen zijn meer dan alleen een plantenverzameling, die dient als leermateriaal voor studenten. Dit werd ook duidelijk tijdens het bedrijfsseminar 'Botanische tuinen: van 'n plantenverzameling naar genenbank', dat op 2 oktober j.l. in het kassencomplex te Utrecht werd gehouden. Onder leiding van dagvoorzitter M. de Winter, tevens voorzitter van de Groen Raad, wezen enkele inleiders op de veelzijdigheid van de Botanische Tuinen. Het belang voor het bedrijfsleven werd onderstreept als het gaat om samenwerking bij onderzoek naar nieuwe soorten en de mogelijke introductie daarvan op de Nederlandse markt. Dit geldt niet alleen voor de tuinen van Utrecht, maar voor alle Botanische tuinen van ons land.

Stichting Nederlandse Plantentuinen

Om versnippering in kennis en onderzoek tegen te gaan, een veelzijdiger gebruik te stimuleren en ervoor te zorgen dat er binnen Nederland een wetenschappelijk verantwoorde nationale plantencollectie tot stand komt, is de Stichting Nederlandse Plantentuinen (SNP) opgericht. De stichting is tot stand gekomen op initiatief van de universitaire botanische tuinen en in samenwerking met plantenkwekers en -handelaren, liefhebbersverenigingen en educatieve instellingen.

Voor de eerstkomende drie jaar wordt de SNP gefinancierd uit gelijke bijdragen van de Ministeries van WVC, LN&V en O&W. Als eerste medewerker - en tevens directeur - is per 15 sep-

tember dr.ir. J. de Koning in dienst getreden. Een tweede medewerker zal begin 1990 worden aangetrokken.

Bomenstichting gelukkig met de ontwikkelingen

De Bomenstichting hield tijdens haar 15-jarig bestaan in 1985 een symposium over het belang van arboreta en pineta. Het doel van deze dag was het belang van bomencollecties aan te tonen en te komen tot een goed beheer en instandhouding op lange termijn. Een conclusie werd als volgt omschreven (Bomennieuws 1986/nr.1, Groen 1986/nr.1) 'Om dit te bereiken zouden botanische tuinen en arboreta moeten gaan samenwerken in een stichtingsverband. Bij deze opzet dienen ook de gebruikersgroepen betrokken te worden. De Bomenstichting heeft zich bereid verklaard de mogelijkheden hiertoe te onderzoeken'.

De Bomenstichting is na dat symposium begonnen met het samenstellen van een begeleidings commissie bestaande uit vertegenwoordigers van eigenaren beheerders en gebruikersgroepen. Deze commissie heeft vervolgens een onderzoeksproject omschreven en ter financiële ondersteuning ingediend bij eerder genoemde ministeries. Op dit verzoek werd negatief gereageerd. Toen werd duidelijk, dat er vanuit de ministeries werd gedacht aan het in het leven roepen van een overkoepelende organisatie.

Bij de oprichting van de Stichting Nederlandse Plantentuinen, waarin dus ook de arboreta en pineta zijn ondergebracht, is de Bomenstichting niet betrokken geweest. Voor de Bomenstichting was voor deelname in de organisatie of het uitvoeren van één of meer onderzoeken kennelijk geen plaats weggelegd.

Uiteindelijk is toch de wens die tijdens de studiedag in 1985 naar voren kwam, gerealiseerd en daar kan iedereen, die zich inzet voor het

behoud van plantencollecties, alleen maar gelukkig mee zijn. De Bomenstichting wenst de Stichting Nederlandse Plantentuinen succes toe met de uitvoering van haar activiteiten en hoopt op een vruchtbare toekomst voor de collectietuinen.

F.R.M.

De Stichting Nederlandse Plantentuinen is gevestigd bij het Proefstation voor de Boomteelt,
Postbus 116,
2770 AC Boskoop,
telefoon 01727-19864 of 19700.

I.D.S. Conservation Award voor Von Gimborn Arboretum

De Botanische Tuinen van de Rijksuniversiteit Utrecht zijn verdeeld over twee lokaties: de hortus 'Fort Hoofddijk' (7,5 ha) in de Uithof bij Utrecht en het Von Gimbornarboretum (27 ha) te Doorn.

Het Von Gimbornarboretum is gesticht in 1924 als een arboretum in Engelse landschapsstijl, door de inktfabrikant Max von Gimborn. Sinds 1966 is het arboretum in beheer bij de Rijksuniversiteit Utrecht. Vanaf de oprichting van het arboretum is een indrukwekkende collectie opgebouwd. Op grond van onder andere landelijke afspraken (in het kader van de 'Decentralised National Plantcollection') is het Von Gimbornarboretum in het bijzonder gespecialiseerd in de Coniferae en de families *Ericaceae*, *Betulaceae*, *Aceraceae* en *Oleaceae*. Ook de geslachten *Euonymus*, *Laburnum* en *Magnolia* behoren tot het aandachtsveld van het arboretum. Deze collecties zijn bovendien uitgebreid gedocumenteerd.

Dit arboretum is meer dan een, in dit geval goed gevulde, etalage van levende planten. Zijn belangrijkste taak ligt in het onderzoek aan bovengenoemde families en geslachten. Naast de zuiver wetenschappelijke resultaten heeft dit onderzoek ook regelmatig nieuwe cultivars voor de commerciële boomkwekerij opgeleverd. Deze ontwikkelingen in de richting van commerciële plantenteelt zullen ook in de toekomst zeker verder worden uitgebouwd. Het Von Gimbornarboretum is op deze wijze een zaad- en genenbank voor winterharde houtige gewassen. Het kan zich verheugen in een jaarlijks stijgend bezoekersaantal. Ook het aantal excursies neemt sterk toe.

De bedoeling van de 'International Dendrology Society' (I.D.S.) bij het toekennen van haar plaque is, om arboreta steun en erkenning te geven voor hun prestaties bij het conserveren en distribueren van bedreigde en zeldzame soorten en cultuurvariëteiten.

Grote en vaak door de overheid gesteunde arboreta krijgen reeds de nodige erkenning en hebben diensgevolge geen I.D.S. steun nodig. Sommige particuliere arboreta doen waardevol en onmisbaar werk en worden toch bedreigd met opheffing of dichtdraaien van de geldkraan. In zo'n geval kan internationale erkenning van hun verdiensten zo'n gewicht in de schaal leggen, dat de subsidie wordt gecontinueerd en het arboretum kan haar waardevolle werk voortzetten.

Het toekennen van deze 'Award of Merit' behoort tot de exclusieve competentie van het 'Conservation Committee' van de I.D.S.. Het is een procedure die soms jaren vergt. Sinds

1979 zijn er in totaal slechts negen uitgereikt, dat wil zeggen minder dan één per jaar en dan nog over de gehele wereld.

Door de zeer strenge selectie en de energieke follow-up, is in praktisch alle gevallen het doel van de I.D.S. bereikt. Inderdaad zijn alle arboreta, door de toekenning van de plaque, over het kritieke punt heengetild.

De uitreiking van de plaque heeft op 24 oktober plaatsgevonden in het Von Gimbornarboretum.

Nieuw onderkomen in het Von Gimborn arboretum

Tot nu toe werden aan onderstaande arboreta de plaques toegekend:

- 1979 - Eastwood Hill, Gisborne, Nieuw Zeeland
- 1980 - Queenswood, Herefordshire, Engeland
- 1980 - Kadoorie Gardens, Hong Kong
- 1981 - Burrendong Arboretum, Australië
- 1983 - Arboretum Trompenburg, Rotterdam, Nederland
- 1984 - Arboretum Kalmthout, België
- 1985 - Arboretum Les Barres, Frankrijk
- 1986 - Waite Arboretum, Australië
- 1989 - Von Gimbornarboretum, Doorn, Nederland

Vroege Vogelbos voltooid

Wethouder Trieller
(staand rechts) spreekt de
aanwezigen toe
foto: Frank Moens

De laatste attributen voor het Vroege Vogelbos zijn op 22 september in dit bos bij het Eksternest aangeboden aan de gemeente Almere. Deze laatste bijeenkomst in het kader van de inrichting werd georganiseerd door de groen

mens de aannemers een tiental houten banken aan. Daarop volgde de heer Trieller in zijn dankwoord mee, dat door de toegenomen activiteiten van het Eksternest - ook door de betrokkenheid van het VARA televisieprogramma Vroege Vogels - er een extra medewerk(st)er voor milieu-educatie kan worden aangetrokken. Voor de Bomenstichting zijn hiermee de activiteiten voor het Vroege Vogelbos afgerond. In totaal is circa f 33.000,- ontvangen uit de verkoop van certificaten. Met dit geld is bijgedragen aan de inrichting van het bos, zijn bordjes gemaakt van bomen en struikenbeschrijvingen die rondom het Eksternest zijn gebruikt, is bijgedragen aan de totstandkoming van de bijenstal en zijn drie informatiepanelen bij de ingang gemaakt.

Het bos had ruim vijf maanden na het inplanten door de Almeerse schooljeugd al een heel ander aanzien. Het merendeel van de bomen en struiken was goed aangeslagen en de paden hadden een mooi grastapijt. In de toekomst zullen we de ontwikkelingen zeker blijven volgen. We raden iedereen aan om eens een kijkje te gaan nemen. Het adres is Muiderweg 10, Almere-Haven

F.R.M.

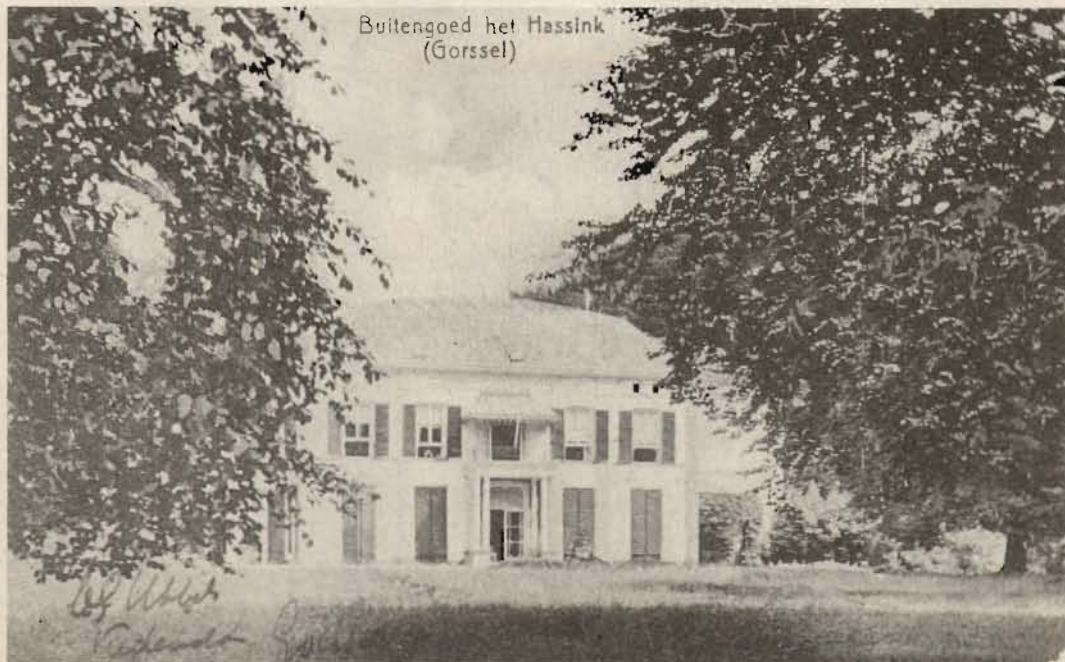
aannemers die in Almere werkzaam zijn. De heer Gijsberts (firma Boogaard uit Almere) bood wethouder W.G. Trieller van Almere na-

Waardevolle oude bomen (29)

De bomen van natuurpark Hassinkbos

Wie nu het monumentale Hassinkbos in Epse betreedt, beseft niet dat dit fraaie en natuurwetenschappelijk waardevolle landgoedpark nog maar enkele jaren geleden ten dode was opgeschreven. Een projektontwikkelaar wilde woningen bouwen. Dankzij krachtige protesten vanuit de bevolking werd dit onzalige plan vrijdeld.

Alvorens een (papieren) rondwandeling door het inmiddels fraai gerestaureerde park te maken, gaan we eerst even in een paar grote stappen door de geschiedenis van Het Hassink, van oudsher in de omgeving bekend als 'het schoone landgoed'. In 1494 wordt het buitengoed alreeds vermeld als Hassinck, naar

Ansichtkaart uit 1925 van
het buitengoed 'Het Hassink'
gelegen aan de Hassinklaan
te Gorssel.
bron: archief gemeente
Gorssel

de toenmalige eigenaar Jan Hissinck. Vier eeuwen verder springend zien we het landgoed in 1848 in bezit komen van mr. G. Isaac Bruce, Commissaris des Konings in Overijssel. Hij wil er zijn laatste levensjaren doorbrengen. Maar zover komt het niet, want twee jaar later, onderweg naar Nederlands Oost-Indië waar hij tot Gouverneur-Generaal is benoemd, overlijdt hij plotseling. In 1920 is het huis eigendom van Th.E.J. Baron van der Feltz, die het in dat jaar laat verbouwen. In de bezettingstijd (1940-1945) nemen de Duitsers het in gebruik als commandopost. Daarmee wordt het einde van het sierlijke buiten ingeluid, want een paar jaar later bombarderen de Engelsen het plat.

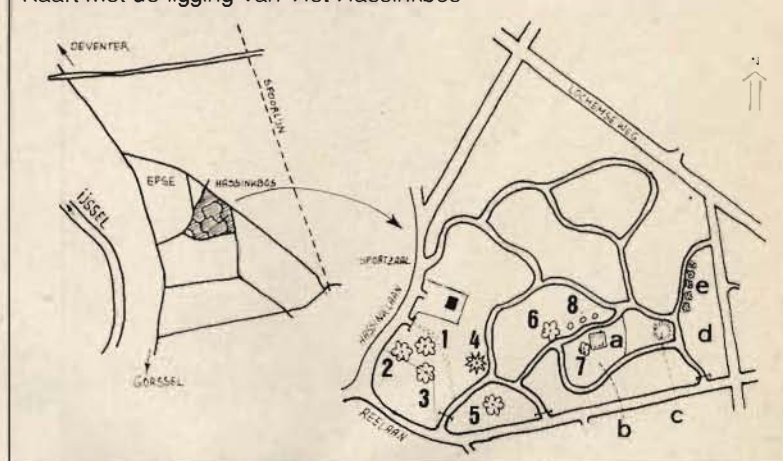
Sinds de oorlog is het terrein aan zijn lot overgelaten, wat resulteerde in totale verwildering. Het eens zo 'schoone landgoed' met zijn fraaie lanen, beukenberceau, boomgaard en broeikassen leek voorgoed verloren. Maar wie nu het Hassinkbos (vanaf de Reelaan) binnenloopt, voelt zich onder de ruim honderdjarige beuken en eiken nietig worden. Majestueus rijzen de reuzen uit boven de bodemflora van lelietjes der dalen, salomonszegel, bosanemoon en maagdepalm. Al dit natuurschoon hadden we moeten missen, als niet de burgers van Epse in actie waren gekomen tegen woningbouw in het 21 hectare grote bos. De Fotonmaatschappij tot Beheer van Industrie- en Handelsondernemingen te 's Hertogenbosch had namelijk als boscigenaar bij de gemeente Gorssel een bouwplan ingediend. Onder druk van de bevolking verzocht het gemeentebestuur prof.dr. M.F. Morzer Bruyns van (toen nog) de Landbouwhogeschool te Wageningen rapport uit te brengen over de biologische en landschappelijke waarde van het terrein. Op grond van Bruyns' rapport besloot het gemeentebestuur uiteindelijk geen bebouwing toe te laten. Maar daar bleef het niet bij. De gemeenteraad achtte het Hassinkbos van zo'n grote (ook natuurwetenschappelijk) waarde, dat het in 1974 in het bestemmingsplan werd opgenomen als landgoedpark. Tot zover was het bos gered, maar de verwaarlozing ging door. Totdat in 1984 de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten het goed in bezit kreeg. Opzichter Curre van Natuurmonumenten pakte direct het achterstallig onderhoud aan en liet de oude aanleg van het landgoed herstellen. Ook werd bijvoorbeeld de oude schapenweide ontdaan van struikgewas en geschikt gemaakt als recreatieruimte. Verder werden op verzoek van ondergetekende enkele coniferen en ook de tachtigjarige zuileik (*Quercus robur* 'Fastigiata') vrijgemaakt van esdoornopslag.

Medewerking

Er restte toen nog één zorg: het behoud van een viertal bijzondere bomen in het voorgeeelte van het bos aan de Hassinklaan (zie tekening). Omdat dit gedeelte aan een andere eigenaar toebehoorde, kreeg deze via de Bomenstichting het verzoek de vier bomen te mogen vrijstellen. Dit werd welwillend toegestaan. Een vrijwilliger, de heer Leerkes uit Twello, die reeds eerder achterstallig onderhoud had verricht, wilde het kapwerk wel verrichten voor de houtopbrengst. Een zware beuk-op-zijn-retour werd gekapt en met de geldelijke op-

brengst van het hout kon de heer Leerkes een hoogwerker bestellen. Dat werktuig was nodig voor het 'optakken' van een bijzondere mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*, nr.4). Door het dichte bomenbestand rondom waren de onderste takken afgestorven.

Kaart met de ligging van 'Het Hassinkbos'

Sortimentslijst Het Hassinkbos

1. Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*)
2. Paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*)
3. Bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Purpurea')
4. Mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*)
5. Suiker esdoorn (*Acer saccharum*)
6. Zuileik (*Quercus robur* 'Fastigiata')
7. Zuileik zaailing
8. Hoogstam fruitbomen
- a. Fundamenten van vroegere kassen complex
- b. Oude fruit- en moestuin
- c. Uitzichtspunt
- d. Speelweide
- e. Restant van beukenberceau

De meest imposante boom van 'Het Hassinkbos' is de ruim honderd jaar oude mammoetboom (*Sequoiadendron giganteum*). De boom is 25 meter hoog en heeft een stamomvang van 5 meter (nr.4 op de kaart).
foto: Kluwer Dagbladen

Bezienswaardige bomen

De ruim honderdjarige mammoetboom is wel de meest imposante boom in het Hassinkbos. Hij is 25 meter hoog en heeft een stamomvang van vijf meter. Van nature komt deze boomsoort voor in Californië, waar hij een groeihogte van zo'n tachtig meter kan bereiken en een leeftijd

Met behulp van een hoogwerker wordt de stam ontdaan van zijn dode takken.
foto: G. Bootsman

van ca. 3000 (!) jaar. De typische bruinrode bast van deze bomen heeft een brandwerende eigenschap. De Cherokee-Indianen gebruikten de uitgeplozen bast als een soort bloedstelpen-

de watten. De naam Sequoia is afkomstig van het opperhoofd Sequoyah, een Cherokee-Indiaan die een alfabet van de eigen taal samenstelde om zijn volk te verheffen.

Zeldzaam voor Nederland wat grootte betreft is de in het voorbos te vinden suikeresdoorn (*Acer saccharum*, nr.5), inheems in de oostelijke staten van Amerika. In februari worden daar de bomen afgetapt met buisjes in de stammen. Een boom produceert gemiddeld een honderd liter sap dat na indamping de bekende ahornsiroop oplevert. De bladeren van de suikeresdoorn doen enigszins denken aan het blad van de Noorse esdoorn (*Acer platanoides*). In het najaar kleuren de bladeren prachtig goudgeel. Als bijzonderheid dient nog vermeld dat de suikeresdoorn tweehuizig is, dat wil zeggen: de ene boom is vrouwelijk (zaaddrager) en de andere mannelijk (stuifmeel).

De bruine beuk (*Fagus sylvatica* 'Purpurea') in het voorterrein is het pronkje van het Hassinkbos. Hij heeft een kroonbreedte van wel dertig meter en een stamomvang van 4,50 meter. Naast deze beuk staat de paardekastanje (*Aesculus hippocastanum*, nr.3) die in mei het bos versiert met witte bloempluimen.

Links van de oude boomgaard zien we nog de hoog oprijzende zuileik (*Quercus robur* 'Fastigiata', nr.6) die men tot de oudste zuileiken in Nederland mag rekenen. Nogal kaal geworden door de dichte opstand eromheen vertoont de eik na de vrijstelling weer jonge loten op de oude stam.

Al met al is het Hassinkbos veiliggesteld. Onder toezicht van Natuurmonumenten kan het zich tot een fraai en waardevol natuurpark ontwikkelen.

G. Bootsman, Eefde
kontaktpersoon van de Bomenstichting.

De Paus knielt

De Paus knielt - bij aankomst in een vreemd land - en kust de aarde. Wim Kan - in een conference - "... hoort Moeder Aarde hierbij zachtjes zeggen : mallerd".

Ik ben niet gewend, gekust te worden - bedoelt zij - maar het doet mij toch wel goed. De mensen lopen met hun grote schoenen meestal over mij heen. Dat is niet erg, want daar ben ik op gebouwd.

Maar ik had vroeger veel meer echt contact met de mensen. Wij kenden elkaar goed. Wij maakten van elkaars diensten gebruik, zonder dat zinloze schade werd aangericht. De mensen gebruikten de planten, die ik voortbreng, voor voeding en medicijn. Zij benutten mijn hout voor woningbouw, gereedschap en brandstof. Dat was prettig, want daarvoor was dit alles bestemd.

Maar nu doen de mensen uit eigenbelang domme dingen. Zij willen over mij heersen en mij exploiteren. Zij kennen mij niet meer en hebben mij dus niet meer lief. Mijn planten en dieren worden uitgeroeid, mijn bomen zonder overleg gekapt en mijn grond vergiftigd.

Waarom heb ik dit te danken? Ik laat voor de mens alles groeien en bloeien, ik zorg voor water en warmte, ik lever alle stoffen die nodig zijn om het leven mogelijk te maken. Maar de mens is niet meer tevreden met wat ik voortbreng. Hij maakt kunststoffen die op mij niet thuishoren en die ik daarom niet kan verteren. Hij maakt gifstoffen die mij ziek maken en die ik niet kan bestrijden. Hij experimenteert met atomen en neutronen, wat mij bang maakt omdat ze mij kunnen beschadigen en zelfs vernietigen.

Niet begrijpend dat, wat met mij gebeurt, ook met hem zal gebeuren!

Moeder Aarde heeft haar kinderen lief. Mag ik genegenheid en respect van hen verwachten? De mens probeert mij te bezitten. Maar hoe kan een kind zijn Moeder bezitten?

Kunt u zich nu voorstellen, dat ik het toch wel fijn vond, toen een mens mij kuste?

J.J.C.

BOMEN EISEN BODEM- RUIMTE

Een optimale wortelbe-
luchting is mogelijk
door bomengrond te
mengen met poreuze
VULKAN® - LAVA
brokken, waardoor
veel holle ruimte
ontstaat.

Vraag onze
dokumentatie
Vulkan® -Lava
brokken

Naam:

Adres:

Code/Plaats:

bn

Postbus 9
2920 AA
Krimpen a/d IJssel
Tel. 01807 - 13044
Telex 22361
Fax 01807 - 11579

rook krimpen

300 Husqvarna viert feest!

300 jaar jong betekent f 300,- inruilpremie voor
uw oude motorkettingzaag bij aankoop van
een Husqvarna 266 XP.

Vermogen : 4,5 pk = 3,3 kW

Zaagbladlengte : 38 cm

Gewicht : 7,1 kg

Uiteraard voorzien van
een volautomatische
kettingrem.

Bovendien ontvangt u
bij aankoop het boek

"De motorkettingzaag" GRATIS!

H Husqvarna... KWALITEIT UIT ZWEEDEEN

Prijs	f 1.776,-
Inruil	f 300,-
Jubileum- prijs	f 1.476,-

Meer weten? Stuur dan onderstaande bon in voor meer informatie.

ZAGEN ALG.

Naam

Adres

Plaats

Bon sturen naar Husqvarna Bos & Tuin, Postbus 188, 1110 BD Diemen.

De Samenwerkende Boomverzorgers

- Voor: – boom-, bos- en landschapsverzorging
– boombeheersplannen, -onderzoek en adviezen
– boomverplanting en -velling
– groeiplaatsverbetering (Tree-Life Machine)
– klimmaterialen

Leen Hoogstad, Arbori-Arnhem 085-42 42 23

Frans van Jaarsveld, Schalkwijk 03409- 18 80

Henk van Scherpenzeel, Bilthoven 030-28 02 90

Wim Kruijk Boomverzorging, Amsterdam 020-18 29 85

De Samenwerkende Boomverzorgers zijn deskundig, vakbekwaam en hebben reeds een jarenlange ervaring. Omdat boomverzorging nog steeds een dynamisch vakgebied is volgen zij daarbij voortdurend de ontwikkelingen en nieuwe inzichten in zowel binnen- als buitenland. Het is dan ook niet verwonderlijk dat zij daarmee in Nederland vaak aan de basis staan van vernieuwingen op dit gebied.

Waarborg voor Kwaliteit

boomkwekerij hoveniersbedrijf

GROENCENTRUM J TONSEL

HORLOSEWEG 10 - 12, 3845 LA HARDERWIJK

Tel.: 03417-59614

VOOR AANLEG EN ONDERHOUD VAN:

- * Plantsoenen, openbaar groen
- * Gazons en sportvelden
- * Windsingels, erfbeplantingen
- * Recreatie-terreinen
- * Bedrijfs- en industriebeplantingen
- * Wegbermen en ruwgrasterreinen

VOOR LEVERING VAN:

- * Park- en laanbomen
- * Eiken in vele soorten en variëteiten
- * Zware solitairbeplanting
- * Sierheesters, rozen
- * Coniferen en heesters
- * Bos- en haagplantsoenen

VERZORGING VAN:

- * Dunnings- en veiligingswerkzaamheden
- * Houtaankoop
- * Alle voorkomende plantwerkzaamheden
- * Verzorgen en adviseren van subsidieaanvragen
- * Wildaafweervoorzieningen
- * Inventarisatie/beheersplannen

**SACHS
DOLMAR**

EXTRA KLASSE!

*De professionals van
Sachs-Dolmar*

- meer dan 60 jaar ervaring met kettingzagen
- gunstige vermogens/
gewichtsverhouding
- betrouwbare veiligheids-
voorzieningen
- milieuvriendelijk in gebruik
- beproefde kwaliteit

SACHS DOLMAR: stukken beter!

machines voor bos,
tuin en park

Handelstraat 25
Postbus 75
6850 AB Huissen/Holland
Tel. 085 - 262923
Fax. 085 - 251316
Telex 45755

BOOMVERPLANTING LEVERANTIE ZWARE BOMEN

COPIJN UTRECHT

Boomchirurgen B.V.

Tuin- en Parkbeheer

Tel. 030-610908

Fax. 030-612140

GEZONDE BOMEN VOOR EEN GEZOND MILIEU

Vanuit onze kwekerij en bomen-
depôts, verspreid over Nederland,
kunnen wij bomen leveren met stamomvang
van 30 tot 120 cm.

Diverse assortimenten, ook landschappelijk,
meerstammig, vertakte bomen zijn leverbaar.

Markante snoei-/dakpatanen

Ø 60-90 cm.

Bepaalde voorraad.

BON voor aanvraag documentatie Instelling/bedrijf: _____

T.a.v.: _____

Adres: _____

Plaats: _____

Deze bon opsturen naar:

Copijn Utrecht Boomchirurgen B.V.,
Postbus 9177, 3506 GD UTRECHT

De lindeboom in Nederland

Deel 1

In de omgeving van de mens is de linde een vertrouwde en veelvuldig voorkomende boom: vele straten, lanen, landgoederen en parken, pleinen en erven zijn ermee beplant. Als herdenkingsboom bij de bevrijding en bij gebeurtenissen in het koninklijk huis is de linde een graag gebruikt symbool. Op kruisingen van wegen en langs dijken zijn het de reeds van veraf zichtbare bakenbomen. In Brabant en Limburg hangt menig wegwijk aan een linde en staat menige kapel beschut tussen enkele lindebomen. Als minder prettig wordt het z.g. druipen van lindebomen beschouwd, een kleverige vloeistof afkomstig van luizen die zich met de sappen uit het lindeblad voeden. Op die suikerachtige stof vestigt zich een zwarte poederige schimmel, reden waarom vooral autobezitters de linde als onaangenaam ervaren. De imkers hebben weer wat meer waardering. Lindebloesem geeft een uitstekende kwaliteit honing.

Gebruik en legende

Rond de linde bestaan allerlei legenden en verhalen. De linde werd vóór het Christendom wel verbonden met godinnen van vruchtbaarheid, liefde en gerechtigheid. In Tilburg verscheen Maria in een lindeboom, waarbij haar beeltenis in de vorm van de bast achterbleef en nog steeds te zien is. Een kapel te Thorn onder de linden werd gebouwd uit dankbaarheid voor een wonder van Maria. In Utrecht en Heerde (Overijssel) vinden we kindertjesbomen, een variant op de boerenkool en de ooievaar, en in Maastricht is een schat verborgen in een linde. In Bergeijk in Brabant vond een overleden pater het nodig bij een lindeboom als spook voorbijgangers lastig te vallen, terwijl in het naburige Luijksgeestel zieken konden genezen door een naald in de boombast te steken. Ook in Alphen was eertijds zo'n koortsboom. In het sociale leven speelt de linde een rol voor jonge geliefden: bij de boom der zuchten in Balk (Friesland), in Oisterwijk (Brabant) als trouwlaantje, evenals in Prinsenbeek bij Breda, en als fluister- en leugenboom in Heukelum (Zuid-Holland). In Vorden zou Lodewijk XIV hebben gerust onder een linde en bij Deventer worden de Kozakken ermee in verband gebracht.

De linde behoort tot de boomsoorten die het meest bij de landelijke inventarisatie van monumentale bomen, van de Bomenstichting, zijn geregistreerd. Toch zijn vooral na de oorlog vele lindebomen verdwenen onder meer als gevolg van weg- en straatverbredingen en soms onnodige verjonging van oude beplantingen. De laatste jaren lijkt er weer een toenemende belangstelling te bestaan, met name voor lei-lindes. De linde laat zich gemakkelijk knotten, 'leiden' en candelabereren als boerderijboom of sierboom voor lanen en parken. De meest opmerkelijke snoeivorm is wel de etagelinde waarvan nog enkele zeer oude exemplaren voorkomen in Midden-Brabant (Nuenen, Oisterwijk, Tilburg en Hilvarenbeek), vroeger ook in Limburg, en kleinere bomen in Drenthe, langs de IJssel, in West-Brabant en Zuid-Limburg).

Etagelindes tot in drie etages staan op de dorpspleinen en zijn in een soort parasolvorm gesnoeid, die door een stellage van palen wordt gestut. Op zulke centrale bomen werden de openbare berichten geprikt, er werd onder vergaderd door de dorpsraad, rechtgesproken en markt gehouden. Misschien werden er vóór de reformatie ook lindefeesten gehouden zoals in Duitsland hier en daar nog wel het geval is. De verschillende etages symboliseren de hiërarchie van God, geestelijkheid en het volk, danwel hemel, aarde en onderwereld.

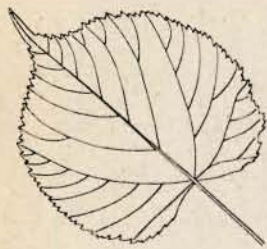
Lindesoorten en hun verspreiding

Ondanks het feit dat de linde overal te vinden is, is deze boomsoort in het wild uiterst zeldzaam en in de meeste provincies zelfs geheel verdwenen. Inheems zijn er twee soorten: de winterlinde (ook wel kleinbladige linde, *Tilia cordata*) en de zomerlinde (ook wel grootbladige linde, *Tilia platyphyllos*). Er zijn aanwijzingen

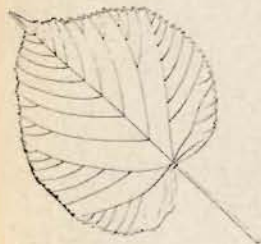

dat de kruising tussen beide soorten, de Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*) sporadisch in het wild voorkwam. Vrijwel alle geplante lindes zijn Hollandse lindes en bestonden tot ca. 1800 uit

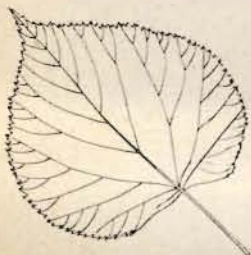
*Snoeilinden op de kerkterp van Anjum (Fr).
foto: Bert Maes*

Tilia cordata
winterlinde

Tilia platyphyllos
zomerlinde

Tilia x vulgaris
Hollandse linde

vermoedelijk twee klonen, de Koningslinde (*Tilia vulgaris* 'Zwarte linde'). In de 19e eeuw komen er andere typen bij. Daarnaast komen als minder algemeen in parken en als straat- en laanbeplantingen ook zilverlinde, Krimlinde en Amerikaanse linde voor. In totaal komen er op het noordelijk halfrond in de gematigde zone ca. 50 lindesoorten voor. In botanische tuinen en parken zien we wel eens bijzondere soorten, kruisingen of variëteiten. Met name de botanische tuinen van Utrecht en Wageningen bezitten aardige *Tilia*-collecties met Aziatische en Amerikaanse lindesoorten.

De **winterlinde** is te herkennen aan het vrij kleine kale blad, met blauwachtige onderkant waar de nervatuur nauwelijks te zien is. In de oksels van de nerven zitten roestbruine haartoefjes. De bloemen zijn lichtgeel en zijn met de bloeiwijze omhooggericht. Met dat laatste kenmerk onderscheidt de winterlinde zich van de **Hollandse linde** die er soms erg op lijkt. Het blad van de **zomerlinde** is aan de onderzijde altijd behaard, tenminste op de nerven die duidelijk zichtbaar zijn. De toefjes zijn meestal licht van kleur. De bloemen zijn wat donkerder geel dan die van de winterlinde en de bloeiwijze is hangend. De vruchten van de zomerlinde zijn groter en harder en hebben meestal duidelijke ribben. De **Hollandse linde** is goed van de winterlinde te onderscheiden door de hangende bloeiwijze en de duidelijke tertiaire nerven aan de onderzijde van het blad.

De winterlinde komt in ons land in het wild nog het meest voor in Twente en verder in de Achterhoek rond Winterswijk, in de omgeving van

De nog weinige groeiplaatsen van de lindesoorten kunnen worden beschouwd als waardevolle genenbronnen, van waaruit herintroductie kan plaats vinden. In het Natuurbeleidsplan van mei 1989 is de linde opgenomen als aandachtsoort en zal ze mede om die reden prioriteit krijgen in het Soortbeschermingsplan. Met name wordt gedacht aan herintroductie in bossen die als natuurbos zijn aangewezen, waardoor een gevarieerder bomenbestand ontstaat.

Ecologie

De lindes groeien in het algemeen op niet te droge, voedselrijke bodems. Het blad verteert gemakkelijk en is daardoor gunstig voor de bodemvorming. De winterlinde is beter bestand tegen milieuverontreiniging en komt ook wel in de wat armere Wintereiken-Beukenbossen voor. Als belangrijkste bosgemeenschappen kunnen verder genoemd worden: Eiken-Beukenbos, Eiken-Haagbeukenbos, Vogelkers-Essenbos, Elzen-Vogelkersbos en Essen-Iepenbos. De lindes kiemen veelvuldig spontaan, vooral de zomerlinde, maar door vraat van dieren (reeën en muizen b.v.) krijgen ze meestal geen kans om uit te groeien. Spontane boompjes zien we soms in onze steden op kade- en werfmuren, kerkhoven, tussen straatstenen e.d. Het betreffen dan voedselrijke, kalkhoudende milieus die overeenkomen met de kalkrotsbodems van midden Europa waar de linde van nature nog veel voorkomt.

De oorzaak van de drastische achteruitgang van de linde is niet helemaal opgehelderd. Uit stuifmeelonderzoek blijkt dat het hoogtepunt van de linde in het Atlanticum was (rond 5000 v.Chr.). Grote delen van het lindebossen-areaal zijn verdwenen door landbouwontginningen vanaf het Neolithicum. Ook wijziging van het klimaat wordt wel als oorzaak genoemd. De bredere verspreiding blijkt ook nog uit de vele lindetoponiemen die ons land rijk is. De linde werd vooral gebruikt als veevoer, bron van zoetstof (honing) en bastvezel (voor matten en sandalen b.v.). Later hebben hooi, bietensuiker en vezels van vlas en hennep langzamerhand het economisch gebruik van de linde overbodig gemaakt. Andere gebruiksmogelijkheden zijn nog: houtskool (voor buskruit), snijhout, bloesemthee, hout voor lijsten, pianotoetsen en tekenborden. In feite is het nuttig gebruik thans zeer beperkt, waardoor de linde praktisch uit onze bossen is verdwenen. Ongelukkigerwijs valt de linde ook buiten de boswet, zodat zelfs herplant niet verplicht is!

Ouderdom

Zoals gezegd is de linde die we algemeen van onze steden en dorpen kennen de Hollandse linde (*Tilia x vulgaris*). Tenminste vanaf de 17e eeuw is deze linde gekweekt en verhandeld. Bekend is, dat duizenden gekweekte boompjes in de 17e eeuw naar Engeland verscheept werden. In Engeland bestaan nog steeds lanen uit die tijd. In ons land is vermoedelijk de laatste lindelaan uit die tijd in 1961 gekapt in Haarlem, de Spanjaardslaan! Wel zijn er nog een aantal oude solitaire bomen op dorpspleinen, boerenerven en landgoederen bewaard gebleven.

Kopse Hof bij Nijmegen.
Lindengroep op een heuvel.
Vrijgekomen wortels door
erosie.
foto: Bert Maes

Nijmegen (o.a. Duivelsberg met fraaie opgaande bomen van ca. 150 jaar oud) en Zuid-Limburg (o.m. de Schone Grub in het Savelsbos met oudere bomen en uitgelopen hakhoutstobben, samen met de zomerlinde). De winterlinde staat in boerenbosjes en houtwallen. De zomerlinde vinden we vooral in de IJsselstreek, nabij Vorden, Middachten en omgeving als onderdeel van parkbossen, van landgoederen en houtwallen. Verder sporadisch langs de Slinge bij Winterswijk, langs de Maas in Midden-Limburg en in Zuid-Limburg. Over de grens in de Voerstreek, in het dal van de Hohn en de omgeving van Limbourg wordt de zomerlinde wat algemener.

Over leeftijden van lindebomen bestaan interessante opvattingen en discussies. Dikke bomen worden al gauw 500 jaar genoemd en 800, zelfs 1000 is niet ongebruikelijk! In werkelijkheid is onze oudste boom van Sambeek (Gemeente Boxmeer in Brabant) met een stamomvang van bijna 8 meter, hooguit ca. 450 jaar oud. Van de dorpslinde te Hilvarenbeek van 565 cm omtrek is een archiefstuk over de aanplant bekend uit 1676. Bij de St. Rochuskapel te Geetbets (bij Zoutleeuw in Vlaanderen) uit 1542

staat een linde van ca. 8 meter omtrek uit ongetwijfeld dezelfde tijd. Vaak zijn er wel middeleeuwse vermeldingen van lindebomen, maar die hebben dan betrekking op voorgangers. Van verschillende dorpspleinen (Hilvarenbeek, Eindhoven en Oirschot) is bekend dat er twee of meerdere bomen stonden. Zodra er een verdween werd die vervangen. De als 500 jaar oud bekend staande linde van Terheijden bij Breda van 4 meter omtrek bleek na velling enige jaren geleden ca. 180 jaar te zijn. De als 400 jaar oud bekende linde van IJsselveld te Wezep (Gelderland) van 6 meter omtrek, waaide in april 1989 om en bleek volgens de jaarringen nog geen 200 jaar te zijn. Een linde in Haaren (Noord-Brabant) van 540 cm omtrek, bleek na velling, ca. 200 jaar te zijn. Een linde in Lochem van 470 cm omtrek is geplant in 1795. Daarentegen zou de zomerlinde in West-Duitsland, net over de Nederlandse grens bij Bourtange, van 17 meter omtrek (!), wellicht 1000 jaar kunnen zijn. Deze boom heeft een goede standplaats, is nog zeer vitaal en lijkt het eeuwige leven te hebben. In het algemeen worden dikke bomen dus veel te oud geschat. Anderzijds kunnen lindes op arme grond, door veelvuldige snoei of door aanwezigheid in dichte laanbeplanting ook wel te jong geschat worden. De lindes b.v. op de Utrechtse werven van de Oude- en Nieuwegracht van zo'n 2 à 2,5 meter omtrek zijn tenminste ca. 150 jaar oud. Uit onder meer de inventarisatie van de Bomenstichting blijkt dat er in Nederland ca. 50 lindebomen staan van 4,5 meter stamomvang of meer en die dateren uit de 17e of 18e eeuw; een enkele is wellicht 16e eeuw. Deze bomen staan voornamelijk in het oosten van ons land. Het merendeel betreft Hollandse lindes, verder een tiental zomerlindes en een enkele winterlinde. Mogelijk is een deel van deze bomen afkomstig uit bossen die thans zijn verdwenen. Buiten ons land betreffen de oude solitaire bomen vrijwel altijd zomerlindes. De nog bestaande oude Hollandse lindes zijn vooral van bete-

kenis als genenbron voor herstel en aanvulling van lanen op landgoederen en buitenplaatsen. Lindes die thans in de handel zijn, hebben vaak heel andere eigenschappen en geven een heel ander visueel beeld.

Uit het bestaan van lindebomen in ons land uit tenminste de 16e eeuw, en in Duitsland wellicht nog 11e of 12e eeuw, blijkt dat deze boomsoort niet gauw aan verjonging toe behoeft te zijn. Dat geldt overigens ook voor allerlei andere bomen. Bij beheersplannen voor lanen, parken en

landgoederen wordt meestal veel te snel aan verjonging gedacht, juist op een moment dat de bomen een eigen karakter gaan krijgen en de moeite waard gaan worden. Het zal duidelijk zijn dat met het kappen van oude bomen ook waardevol, soms onvervangbaar genetisch materiaal verloren gaat.

De Nederlandse linde-top-tien:

1. *Sambeek* (Noord-Brabant), Gemeente Boxmeer, 780 cm, ca. 450 jaar. Hollandse linde.
2. *Nuenen* (Noord-Brabant), hoge etagelinde op het dorpsplein van 625 cm omtrek, ca. 350 jaar. Zomerlinde.
3. *Ter Apel*, Kruissherenklooster (Groningen), winterlinde van 485 cm, ca. 300 jaar.
4. *Achterberg* (Utrecht) bij Rhenen, Boerderij Levendaal, Hollandse linde van 600 cm omtrek, ca. 350 jaar.
5. *Oisterwijk* (Noord-Brabant), De lind, zomerlinde van 450 cm, etagelinde, ca. 300 jaar.
6. *Domburg* (Zeeland) bij Kasteel Westhove, Hollandse linde van 450 cm omtrek, ca. 300 jaar.
7. *Tietjerksteradeel* (Friesland), Landgoed de Klinze, 600 cm omtrek, ca. 350 jaar.
8. *Overberg* (Utrecht) bij Amerongen, Hollandse linde van 600 cm omtrek, ca. 350 jaar.
9. *Hilvarenbeek* (Noord-Brabant) Vrijthof, Hollandse etagelinde van 565 cm omtrek, ca. 325 jaar.
10. *Cottessen* (Limburg) bij Vaals, 490 cm omtrek, zomerlinde van ca. 250 jaar.

Bert Maes

Van Bert Maes verschijnt rond de jaarwisseling een uitvoerig rapport getiteld:

De Linde in Nederland

N. Maes en T. van Vuure

Uitgave: Stichting Kritisch Bosbeheer

Postbus 72, Utrecht

*Oude snoeilindelaan op de buitenplaats Elswout, Kennemerland (N.H.)
foto. Bert Maes*

Literatuur

- Berk, G.L., 1976. *Ons Bomenland*. Bussum.
- Berk, G.L., 1979. *Zwerven door ons Bomenland*. Bussum.
- Bomenstichting/ Staatsbosbeheer. *Archief bomeninventarisatie*. Utrecht.
- Copijn, J., ca 1977. *Bomen laten leven*. Amsterdam.
- Fontaine, F.J., 1989. *Het geslacht Tilia L., De Linde. Boomspegel*. Haaren.
- Graaff, G.de en J.Pit, 1984. *Geheimen van bomen*. Barneveld.
- Hendriks, J. en A. Werker. *Bomen in Limburg*. Maastricht.
- Maes, N.C.M. en T. van Vuure, 1989. *De linde in Nederland*. Uitgave Stichting Kritisch Bosbeheer, Utrecht.
- Maes, N.C.M., 1989. *De linde in Brabant*. In: *Monumenten*. Helvoirt.

Bert Maes verricht ten behoeve van Stichting Kritisch Bosbeheer en de Direktie Bos- en Landschapsbouw (voorheen Staatsbosbeheer) een onderzoek naar de oorspronkelijke groeiplaatsen van de inheemse lindsorten en de oude aangeplante linderassen.

De Afrikaanse Tulpenboom een exotische schoonheid

Boom met veel bijnamen

De Afrikaanse Tulpenboom (*Spathodea campanulata* P. Beauv.) is van origine een bewoner van tropisch Afrika. Van nature komt hij voor in de savannen langs de randen van het secundair bos. Door zijn fraaie bloemen, die vrijwel het gehele jaar door worden gevormd, werd hij ook in vele andere tropische en subtropische streken aangeplant. Prachtige exemplaren komen onder andere voor in enkele parken van Cairo en Ashwan. Deze boom kreeg daardoor vele namen, zoals de Spuitjesboom, Flame Tree, Fountain Tree, Tulpiër de Gabon en Bâton de Sorcier, om maar enkele te noemen.

De Afrikaanse Tulpenboom, die 15 tot 25 m hoog kan worden, heeft grote, donkergroene, samengestelde, oneven geveerde, 20 tot 40 cm

G. Kunkel (1978). Blad, bloem en vrucht van de Afrikaanse Tulpenboom (*Spathodea campanulata* P. Beauv.)

Literatuur

- G. Kunkel. Flowering Trees in Subtropical Gardens, 1978
- C.O. Rosendahl. Trees and shrubs of the Midwest, 1970

draden, een lange stijl met een gespleten, tweedelige stempel en een vruchtbeginsel met een ronde schijf, die honing afscheidt. Hierdoor worden kleine vogels, die voor de bestuiving zorgdragen, aangelokt. Vele afgevallen bloemen hebben een gat, dat door het pikken van deze vogels wordt veroorzaakt tijdens het zoeken naar de honing. De lange, puntige, 12 tot 25 cm grote doosvruchten openen zich met twee bootvormige kleppen waarna de gevleugelde zaden vrijkomen. De vermeerdering heeft niet alleen plaats door dit zaad, maar is ook mogelijk door stekken.

Bloembestuiving door vleermuizen

De Afrikaanse Tulpenboom behoort tot de groep van de zogenaamde Trompetbomen (*Bignoniaceae*), een familie die zowel bomen, struiken als lianen omvat. Een heel opvallend lid is de Worstenboom (*Kigelia africana* (Lam.) Benth.), ook wel Derwischboom genaamd. Met zijn vreemd geurende, bloedrode bloemen, die door vleermuizen worden bestoven en zijn opvallende, 30 tot 50 cm lange vruchten, die op leverworsten lijken, is hij een grote bijzonderheid. Fraaie exemplaren van deze boom zijn te zien in de Botanische tuin van La Orotava op Tenerife en enkele parken op Madeira. Ook *Jacaranda mimosifolia* D. Don. met zijn schitterende lilablauwe bloemen en het fijne gevederde blad behoort tot deze Trompetbomen. Lange rijen bloeiende bomen sieren in de maanden november en december de straten van Pretoria en Stellenbosch. Ook de in Noord-Amerika (Iowa en Wisconsin) voorkomende *Catalpa bignonioides* Walt. met zijn geel gestippelde, witte bloemen en de lange sperzieboonachtige vruchten behoort in deze categorie thuis. Deze fraaie boom doet het ook goed in vele Nederlandse parken. Abusievelijk wordt de *Catalpa* nog wel eens verward met *Paulownia imperialis* Sieb. & Zucc., een *Scrophulariaceae*, die sterk gelijkende bladeren heeft. De *Paulownia* echter heeft blauwe, zoetgeurende bloemen en typische doosvruchten. Hij komt uit China en gedijt beter in warmere streken.

dr.J. Gremmen

Ervaringen van een kontaktpersoon (3)

Goede voorlichting van groot belang

Het gezegde 'Voorkomen is beter dan genezen' is zeker ook van toepassing op het gebied van het bomen planten. De ervaring leert, dat bomen telkens weer worden geplant in te kleine tuinen. Zolang zij klein zijn, staat het vaak leuk, maar zodra ze groter worden, ontstaan de problemen: zij nemen teveel licht weg, zij groeien uw huis binnen of zij staan elkaar in de weg. Onlangs stond ik met verbazing te kijken naar een voortuin van ongeveer vijf bij acht meter, waarin verschillende sparren, zilversparren en

ceders gezellig bij elkaar stonden, nu nog 2 a 3 meter hoog, maar straks! Goede voorlichting kan veel problemen voorkomen.

Voorlichting kan ook van groot belang zijn ten aanzien van het bomenbeleid van de gemeente. Ook hierbij kan de kontaktpersoon een rol spelen. Herhaaldelijk word ik opgebeld door mensen, die in bos, park of laan iets zien gebeuren, waarmee zij het niet eens zijn. In overleg met de Plantsoenendienst kan dan worden duidelijk gemaakt, dat er bijvoorbeeld sprake is van uitdunning, van verwijdering van zwakke of

Joop Cornijs

zieke bomen, van verjonging e.d. Ook het laten liggen van dood hout in het bos vraagt nog wel eens om enige toelichting. De kontaktpersoon kan de voorlichting over dergelijke zaken bevorderen door zelf informatie te geven via de pers of door een persoonlijk bezoek aan betrokkene te brengen. Maar ook kan hij de gemeentelijke plantsoendienst ertoe aansporen, vooraf betere informatie te geven. Op deze wijze kunnen veel misverstanden, vaak gevolgd door protesten uit de bevolking, worden voorkomen.

Het kan ook voorkomen, dat je als kontaktpersoon kritiek hebt op het beleid van de gemeente. Het is dan bijzonder nuttig, wanneer je een

goede relatie hebt met de betreffende gemeentelijke autoriteiten. Zo heb ik zelf geregeld contact met de opzichter van de Plantsoendienst. Daardoor blijf je op de hoogte en kun je snel inspelen op problemen, die mochten ontstaan.

En tot besluit een goede raad voor al mijn kollega-kontaktpersonen: Zorg, dat u altijd voldoende folders van de Bomenstichting in uw bezit heeft. U kunt dan bij uw kontakten zo hier en daar een folder achterlaten. En wie weet met resultaat!

J.J.C.

Geachte M/V

Begin dit jaar ben ik donateur geworden van de Bomenstichting. Door uw blad en brochures heb ik kennis genomen van de werkzaamheden van de Bomenstichting, n.l. bomen 'stichten'. Dat is grotendeels een kwade zaak (net zoals brand 'stichten'!) Er is veel ellende, schade en overlast door bomen: auto's tegen boom, schade door omgewaaide bomen, zicht belemmerende bomen, schaduw en drup in andermans tuinen, enz., enz. Mijn buurman heeft 30 meter lengte verwilderde bomen; 50 centimeter van onze erfafscheiding, plusminus 50 jaar oud, 25 meter hoog, takken hangen 7 meter boven mijn eigendom, er zijn o.a. veel dode takken in wilgen - watermerksiekte.

Zeer correct heb ik hem verzocht daar wat aan te doen. Maar het blijft zo. Volgens 3 deskundigen kan ik *alles* (laten) rooien. Maar dat kost nogal wat en hoe kom ik aan dat geld? Via advocaten en rechtbanken!!

Nu is mijn vraag.

Kan de Bomenstichting mij helpen dat hij verplicht wordt die bomen te rooien, of een 'opknapp'-beurt te geven, waardoor de schade sterk verminderd kan worden?

Kan dat niet dan kunt u mij per 31 december '89 uitschrijven als donateur.

Uw antwoord tegemoet ziende.

P.W.J. van D. te G.

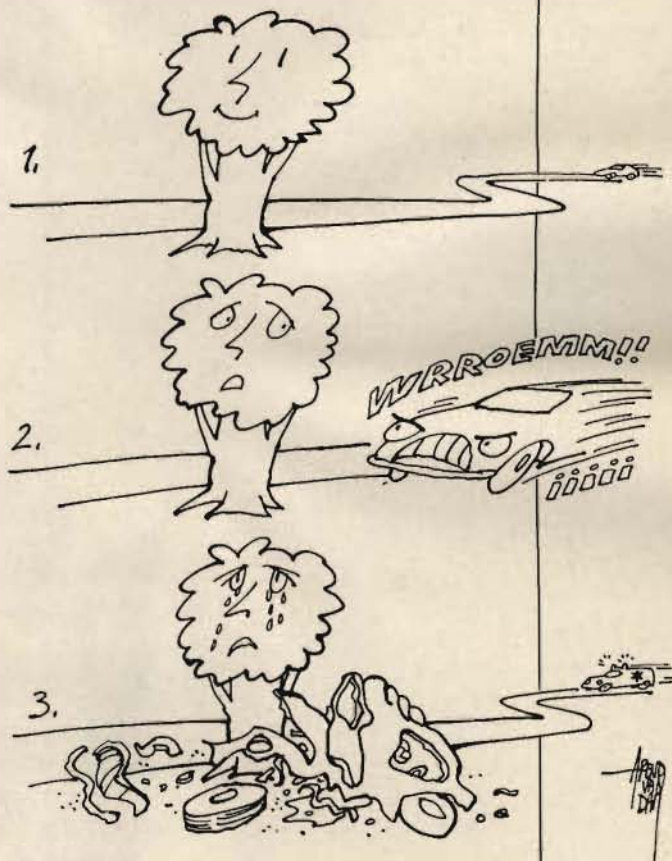
De Bomenstichting kon aan het onbegrip van deze heer niet voorbij gaan en gaf het volgende antwoord.

Geachte heer van D.

Graag wil ik namens de Bomenstichting reageren op uw brief d.d. 8 november j.l.

Allereerst wil ik opmerken dat onze doelstelling blijkbaar totaal aan uw aandacht voorbij is gegaan. Inderdaad: we "stichten bomen", zoals u dat graag noemt. Wij gaan er daarbij echter van uit dat bomen onmisbaar zijn. Onmisbaar, omdat ze zuurstof produceren, stof opvangen uit de lucht, het klimaat gunstig beïnvloeden en zorgen dat onze aarde vruchtbaar blijft. Wij proberen daarom de zorg en aandacht voor bomen te bevorderen.

De ellende en schade die volgens u door bomen wordt veroorzaakt, wordt volgens ons gewoon veroorzaakt door de mens zelf. U noemde als voorbeeld: "auto's tegen boom". Volgens ons rijdt de automobilist toch echt zelf tegen de boom en de boom niet tegen de auto. Het verschil mag duidelijk zijn.

Wat betreft de rij bomen van uw buurman het volgende. U heeft inderdaad gelijk, als u concludeert dat de bomen daar onrechtmatig geplant zijn. Uw conclusie dat u voor deze zaak juridische hulp moet zoeken is nog veel juister. Dit houdt dan ook in dat wij u die hulp niet kunnen bieden.

Wij zijn dan ook zo vrij geweest om u alvast uit ons ledenbestand te verwijderen.

Hoogachtend,
De Bomenstichting

Bomenfietsroute groot succes!

Heuvelrug en Kromme Rijn

Enkele jaren geleden stelde de Zeister afdeling van het IVN een bomenfietsroute samen, waarvoor bijzonder veel belangstelling bleek te bestaan. In korte tijd waren twee drukken van het bijbehorende boekje uitverkocht.

Intmiddels bleef er vraag naar het boekje. Daarom werd besloten het te herdrukken. Dit voorjaar verscheen de derde druk, nadat eerst de route was gecontroleerd en de tekst hier en daar wat werd aangepast. De route gaat door een gedeelte van het Heuvelruggebied, het stroomgebied van de Langbroekerwetering en de Kromme Rijn en het hiertussen gelegen overgangsgebied.

Via de op de Heuvelrug gelegen dorpen Zeist, Austerlitz en Doorn, worden na Langbroek de laag gelegen dorpen Cothen en Werkhoven aangedaan, waarna men door Driebergen-Rijsenburg weer terugkeert naar Zeist. Een en ander heeft geresulteerd in een circa 40 km lange route, die de fietser een boeiend inzicht geeft in het gebied.

Zoals de titel van het boekje al duidelijk maakt, hebben de samenstellers speciale aandacht besteed aan de bomen in het landschap en in de dorpen. Een aantrekkelijk thema, want hoewel Nederland een van de bosarmste landen van Europa is, mogen we gerust stellen, dat je overal waar je in ons land bent, bomen ziet. Deze streek is wat bomen betreft bevoorrecht. Bovendien treft men hier op een betrekkelijk korte afstand twee totaal verschillende land-

schappen aan, met ieder hun eigen, voor het landschap typische bomenbestand.

Met deze bomenfietsroute hebben de samenstellers getracht de bewoners van deze streek en de talrijke recreanten wat meer bewust naar bomen te laten kijken, maar vooral ze er meer van te laten genieten. In het boekje wordt ook aandacht besteed aan karakteristieke landschapselementen en bebouwing. Naast de duidelijk beschreven route, gesteund door een overzichtelijk kaartje, zijn in het royaal geïllustreerde boekje leuke en interessante gegevens van karakteristieke bomen opgenomen. Fietzers die niet de hele route kunnen of willen rijden, kunnen het boekje ook gebruiken. De punten waar de route kan worden bekort, worden in de tekst aangegeven. En hoewel de beschrijving in Zeist begint, kan men vanuit elk van de genoemde dorpen vertrekken.

Verkrijgbaar!

Door het boekje in eigen beheer uit te geven, heeft men de prijs laag kunnen houden. Het is voor f 2,50 verkrijgbaar bij de Zeister VVV en het winkeltje van het IVN aan de Lyceumlaan 17 in Zeist.

Het boekje is ook schriftelijk te bestellen. Na overmaking van f 4,25 op postrekening 10.20.940 t.n.v. M. de Jongh te Odijk onder vermelding van 'Bomenroute', krijgt men het boekje per omgaande toegezonden.

Boomvarens zijn geen bomen

Boomvarens
(*Cyathea dealbata*)
Naar: van Gillean Dunk

Verschillende varensorten kunnen op den duur een stam ontwikkelen, die varieert van enkele centimeters tot 15 a 20 meter hoogte. Ongeveer 350 miljoen jaar geleden bestonden er zelfs varens met een stam van 30 meter. Vertonen zij dan wel het uiterlijk van een boom, het blijven varens. Soms vertoont de 'stam' het uiterlijk van een grote knol, waarop zich een aantal toeven varenbladeren kunnen ontwikkelen. Verder komt het voor, dat stammen van boomvarens zijn omgeven door een pakket wortels, waardoor wel een doorsnee van een meter mogelijk is. Deze wortels geven de plant bovendien de nodige steun.

Boomvarens vormen in het bos vaak een tussenlaag in de begroeiing, waarbij dan wordt gedacht aan planten van 2 tot 5 meter hoogte. Boomvarens komen ook op berghellingen voor. Zij groeien vooral in de tropen; bepaalde soorten komen ook in subtropische gebieden voor.

In Europa treffen wij boomvarens aan in Noord-Portugal, Zuid-Spanje en op de Azoren. Boomvarens kunnen enorme bladeren (veren) ontwikkelen: er zijn soorten bekend met een bladlengte van 4 tot 6 meter! De stam van boomvarens vertoont vaak schubvormige uitsteeksels: het zijn de plaatsen waar vroeger de bladstengels zaten.

J.J.C.

Bomenpuzzel

Evenals vorig jaar bieden wij u voor de donkere dagen een puzzel aan, waarin de boom natuurlijk een belangrijk thema is. Een kruiswoordraadsel, maar met een flinke adder onder het gras.

Zend uw oplossing voor 1 januari 1990 naar het secretariaat van de Bomenstichting. Vermeld in de linker bovenhoek van de envelop duidelijk PUZZEL. U dingt dan mee naar de prijs die bestaat uit het boekje van 'Broekboom tot Boomgek' van Kees Duinker.

De opgave luidt:

Vul het diagram in met behulp van de volgende omschrijvingen.

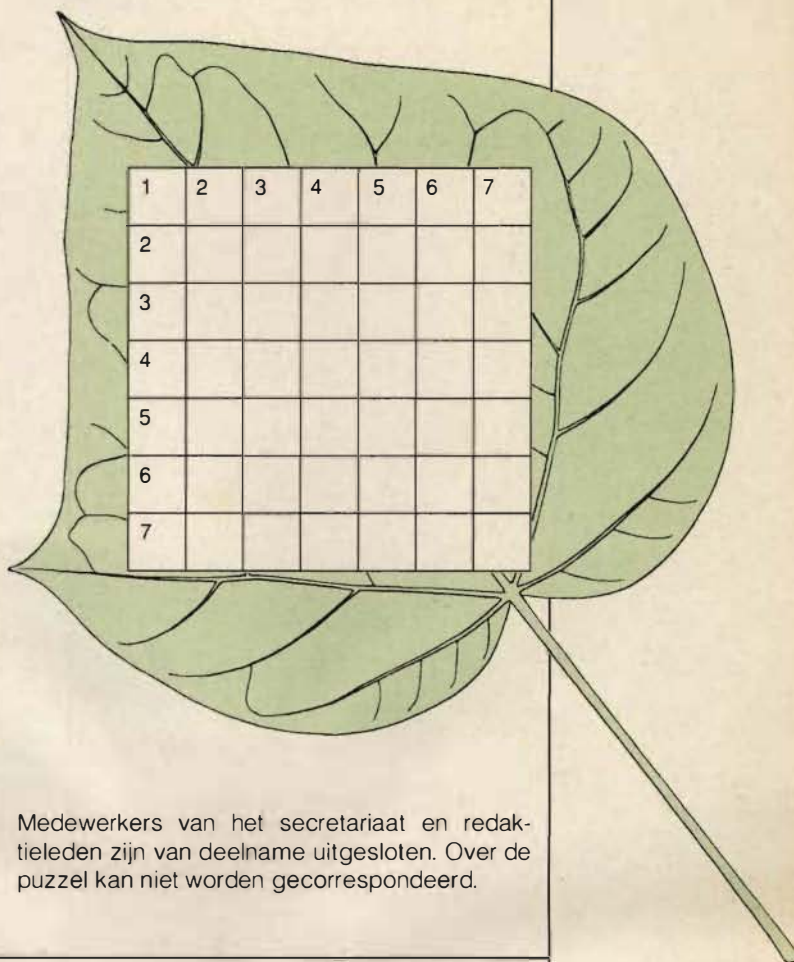
Verticaal: 1 Boom; 2 Boom; 3 Boom; 4 Boom; 5 Boom; 6 Boom; 7 Boom.

Horizontaal: 1 Jongensnaam; 2 Speelkaart; 3 Delen van een golfterrein; 4 Lokmiddel; 5 Boom; 6 Deel van een spier; 7 Speelkaart.

Voorts kunt u gebruik maken van de volgende aanwijzing:

Het diagram bevat de volgende letters: A (21x), C (7x), L (7x), P (7x) en T (7x).

En misschien wilt u nog iets meer over die adder weten? De verticale woorden zijn identiek, en de horizontale woorden nogal 'monotoon'!

Medewerkers van het secretariaat en redacteuren zijn van deelname uitgesloten. Over de puzzel kan niet worden gecorrespondeerd.

Boekbesprekingen

Bosstatistiek en landschappelijke beplanting

In de vierde bosstatistiek is gelukkig meer aandacht aan de landschappelijke beplantingen besteed dan bij vorige statistieken. Hij is in de jaren 1983-84 uitgevoerd door de Directie Bosen Landschapsbouw (toen nog Staatsbosbeheer) van het Ministerie van Landbouw en Visserij, en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De resultaten van de statistiek worden in drie handzame rapporten gepubliceerd, waarvan hier het tweede, over de landschappelijke beplantingen, wordt besproken. Onder landschappelijke beplantingen worden verstaan alle boscomplexen kleiner dan 0,5 ha inclusief boomgroepen, erfbeplanting en solitairen (de zgn. punt- en vlakelementen) en alle lijnvormige begroeiing bestaande uit boomvormende soorten. De inventarisatie is uitgevoerd met behulp van luchtfoto's van landelijk Nederland. Hiervan is een steekproef genomen van 10%. In 3% van het gebied zijn bovendien veldgegevens verzameld.

Na 'ophoging' van de in de steekproef gevonden waarden blijken in Nederland ca. 310.000 punt- en vlakelementen voor te komen (waarvan 190.000 erfbeplantingen) en 57.000 km lijnelementen (waarvan 26.000 km singels en rijbeplanting).

Vergelijking met de derde bosstatistiek wijst uit dat de lengte aan rijbeplanting en singels vrijwel gelijk gebleven is. Kennelijk wordt de veelal

sluipende achteruitgang van lijnvormige beplanting (die in allerlei ander onderzoek is aangetoond) toch gecompenseerd door de aanplant van nieuwe singels en wegbeplanting. Opvallend is in dit verband het gegeven dat 41% van de rijbeplantingen en singels tegenwoordig gemeentelijk eigendom is. Bij de eerste bosstatistiek van 1939-42 was dit nog 22%. Met de houtwallen is het overigens droevig gesteld: hiervan is nog slechts ca. 2.000 km over. Uit de veldopname is verder afgeleid dat 17% van de lijnvormige begroeiing bedreigd wordt, en wel door ouderdom, ziekte, vee, vuilstort en exoten. Een niet gering percentage.

Voor wie zich met landschappelijke beplantingen in Nederland bezig houdt, geeft het boekje een heldere verantwoording van de gevolgde methode en duidelijke nationale cijfers. De gevolgde (steekproef)methode betekent wel dat de cijfers voorzichtig gehanteerd moeten worden. Jammer vind ik het ontbreken van regionale gegevens: de steekproef die per bodemtype is getrokken, had zo'n benadering wel mogelijk gemaakt.

A.A. de V.

De Nederlandse Bosstatistiek. Deel 2: landschappelijke beplantingen. 1983-1984. SDU/CBS, 's-Gravenhage, 1989. ISBN 903571143 2. prijs f 12,50.

B.J.Giessen
Kersen: teelt en rassen-
overzicht
uitg. H.Veenman & Zn.
Wageningen, 1989
ISBN 90 278 111 56

Kersenteelt en rassenoverzicht

Doel van dit boek is, de verdwijnende kersenteelt, die eens zo lukratief was, nieuw leven in te blazen. Het boek is bestemd voor kersentelers, liefhebbers en voor hen die voor deze bedrijfstak (willen) studeren. In het eerste gedeelte wordt zo volledig mogelijk de teelt behandeld. Het tweede gedeelte geeft een register, vermeldende 1718 (!) verschillende rassen. Het eerste gedeelte is ruim voorzien van foto's (gedeeltelijk in kleur), tekeningen en tabellen.

Dit boek is geen leesboek, maar een studieboek, en bevat als zodanig een schat aan gegevens. Achterin bevindt zich een uitgebreide lijst met synoniemen en een literatuurlijst.

De teelt van kersen is geen eenvoudige zaak; dat wordt na het doornemen van dit boek wel duidelijk. Temeer wanneer men bedenkt, dat bescherming van de boomgaarden tegen vogels (door middel van netten, of plastic folie) en tegen dierenvraat aan de stammen (konijnen, muizen, reeën) nodig is. Dat geldt ook voor de bestrijding van insecten, mijten, schimmels en bacteriën. Het overgrote deel van de teeltkosten zit in het arbeidsintensieve plukken; tegenwoordig gebeurt dit echter ook wel mechanisch door middel van schudden.

De schrijver ziet goede mogelijkheden, de kersenteelt in ons land weer op gang te brengen, omdat de Nederlandse teler in staat mag worden geacht, een kwalitatief zeer hoog produkt op de markt te brengen.

J.J.C.

De Linde

In de reeks Boomspiegels, uitgegeven door boomkwekerij Van den Oever, is een deel uitgekomen over de linde. Eerder verschenen er deeltjes van dezelfde schrijver over de beuk, de haagbeuk, de hopbeuk, de Nothofagus, de tamme kastanje, de hazelaar en de eik.

De linde,
het geslacht *Tilia* L.,
door F.J. Fontaine
Boomspiegel nr. 5, 1989.
Uitgave
M. van den Oever b.v.,
Postbus 40, Haaren.

De uitgave over de linde valt wederom op door de grote zorg en gedegenheid. Fontaine begint met een inleiding over allerlei zaken rondom de linde zoals mythologie, gebruik en

toepassingen. In de volgende hoofdstukken wordt een uitvoerig overzicht gepresenteerd van de meeste lindsesoorten en variëteiten, waaronder ook hier vrijwel onbekende, met hun kenmerken, verspreiding en toepassingsmogelijkheden. Vele goede foto's en tekeningen verduidelijken de tekst.

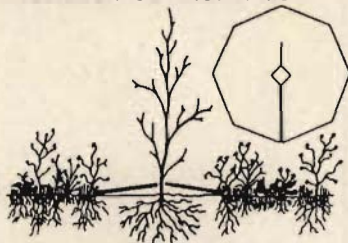
Fontaine is er in geslaagd, een helder overzicht te geven van een veelheid aan informatie over soorten, cultivars, klonen en sortimentskeuze. Ook hier zijn zeker keuzen gemaakt waar andere opvattingen mogelijk zijn. Zo kan c.v. (= cultivar) *Wratislaviensis* wellicht beter gezien worden als een vorm van *Tilia cordata* in plaats van *vulgaris*. Volgens de Engelse lindekenner C.D. Pigott is de Hollandse linde niet in cultuur ontstaan, maar als een spontane wilde bastaard. Daarna is er veel mee gekweekt. De beschrijvingen van de oudere cultivars kunnen nuttig zijn bij het herstel van historisch waardevolle lindebeplantingen op buitenplaatsen en landgoederen. Helaas zijn er nog nauwelijks 17e eeuwse lanen aanwezig, zoals Fontaine veronderstelt; wel uit de 18e en 19e eeuw. Jammer genoeg zijn er in de vorige eeuw veel eeuwenoude lanen gekapt en nog steeds wordt onnodig vroeg tot zogenaamde verjonging overgegaan. Minder duidelijk is Fontaine over de inheemse lindsesoorten in ons land zelf. De zomerlinde (*T. platyphyllos*) wordt hier ten onrechte als niet-inheems beschouwd. Zomerlinden, onder meer in de IJsselstreek (op de grens van Gelderland en Overijssel) en Zuid-Limburg, mogen tot de inlandse flora gerekend worden. De winterlinde heeft een bredere verspreiding, maar beide soorten zijn tamelijk zeldzaam. Boomspiegel 5 kan beschouwd worden als een uitstekende, praktische gids voor plantsoendiensten, boomkwekerijen, tuin- en landschapsarchitekten en geïnteresseerde boomliefhebbers!

N.C.M. Maes

TOPLAN TOPLAN MULCHSCHIJVEN

• HOUDEN UW JONGE AANPLANT ONKRUIDVRIJ

- DOEL TREFFEND
- KOSTENBESPAREND
- UIT 100 % RECYCLING-MATERIAAL
- EENVOUDIG TE GEBRUIKEN
- MILIEUVRIENDELIJK
- GEBRUIKSDUUR CA. 3 JAAR

Handelsonderneming **Kleistra**

Postbus 126, NL 6860 AC Oosterbeek, tel. (08308) 19 71.

BOOMVERZORGING

GEWOON JE WERK DOEN,
AL MEER DAN 30 JAAR.

LANDSCHAPSWERK HEYMAN

8330 AB Steenwijk - Postbus 61 - Telefoon 05210 - 14105

7670 AD Vriezenveen - Postbus 162 - Telefoon 05499-61020

Divinol

BIO-ZAAGKETTING-OLIE

**BINNEN 21 DAGEN AL
VOOR 98% AFGEBROKEN!**

Divinol Bio-zaagkettingolie is een plantaardige, biologisch afbreekbare zaagkettingolie (kleefolie) die binnen korte tijd wordt afgebroken door bodembacteriën en schimmels.

De polariteit van Divinol Bio-zaagkettingolie zorgt ervoor, dat u 30% - 40% minder olie kunt verbruiken!

Divinol Bio-zaagkettingolie blijft stroperig bij hogere temperaturen en beter vloeibaar bij lagere temperaturen. Deze olie bevat geen zink, ijzer, tin, calcium, magnesium, aluminium, silicium, fosfor of zware metalen en tast daardoor geen legeringen, pakking en slangen aan.

Divinol Bio-zaagkettingolie is KWF goedgekeurd en mag het merkteken van de zgn. "Blaue Engel" dragen als bewijs van haar milieuvriendelijkheid.

STIERMAN-SOEST b.v.

Postbus 184, 3760 AD Soest.
de Beaufortlaan 24, 3768 MJ Soest.
Tel. 02155-10272*. Fax 02155-19282
Telex 43434 stier nl.

Verkrijgbaar in verpakkingen van 1, 5, 20, 55 en 200 liter.

Meijer Groen en Recreatiebeheer

Uw bomen zijn ons waard.

Snoeien d.m.v. klimspecialisten of hoogwerker.

Velling - dunningen, wondbehandeling.

Specialist in "moeilijke gevallen".

Vrijblijvend advies en offertes.

Groen en Recreatiebeheer Huizen

Langerhuizenweg 1, 1272 RA Huizen (NH), Telefoon 02152-53568

Pius Floris

BOOMVERZORGING

Baarzenstraat 17
5262 GD Vught
073 - 56 72 35

VOOR EEN FLORISSANT BOMENBESTAND

ton van den oever bv

boomkwekerijen

Bomen

— gangbare sortiment uit de volle grond
— nieuwe introducties
— cultuurvariëteiten op eigen wortel!
— Ton-Bomen

Levering door hele land:

bomen
bosplantsoen
heesters
coniferen
rozen
vaste planten

Rijksweg 13, 5076 PB Haaren (NBBr.)
tel. 04117 - 1771/1535
telefax 04117 - 1585

Europaweg 18-20, 7742 PN Coevorden
tel. 05240 - 17280
telefax 05240 - 16099

DE NATIONALE BOMENBANK

Een boom: voor de meeste mensen het herkenbaarste stukje groen;
een stukje natuur in de stad: daar doet u toch álles aan!
De Nationale Bomenbank helpt u daarbij.....

ONDERZOEK, RAPPORTAGE, ADVIES

Alleen de witte jas ontbreekt.

Verder hebben we alles in huis om een "diepgaand" onderzoek te doen. Zodat we u goed kunnen adviseren over alle zaken die met bomen te maken hebben.

NATIONALE BOMENBANK BV
TEL. 01840 - 33432
POSTBUS 37 - 3360 AA SLIEDRECHT

UW BOMEN ZIJN HET WAARD